

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА
Харківська духовна семінарія імені
св. ап. і єван. Іоанна Богослова

МАТЕРІАЛИ
І МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БОГОСЛОВ'Я
ТА ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ»

до 1900-річчя преставлення
святого апостола і євангеліста
Іоанна Богослова

5 жовтня 2017 р.
м. Харків

УДК 271.2-1-9

Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви» (до 1900-річчя преставлення св. ап. і єв. Іоанна Богослова), 5 жовтня 2017 р., м. Харків. – Харків: ХДС, 2017. – 270 с.

Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання богослов'я та історії Церкви» (до 1900-річчя преставлення св. ап. і єв. Іоанна Богослова) містить тези науковців, викладачів, аспірантів, магістрів, студентів, в яких розглядаються питання сучасного життя та історії Православної церкви, проблеми богослов'я та філософії, церковного мистецтва.

Матеріали конференції друкуються в авторській редакції

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ Ф.І. ШМІТОМ СОБОРУ СВ. СОФІЇ У КИЄВІ

Ростислав Філіппенко,

канд. іст. наук, доцент,

Національний фармацевтичний університет,

Марина Боброва,

зав. відділу книжкових пам'яток,

цінних видань і рукописів,

*Центральна наукова бібліотека Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна*

Ф.І. Шміт (1877–1937) – видатний представник російської та української історичної науки, відомий візантиніст, блискучий лектор і педагог, один із засновників музейної справи в УРСР і СРСР.

Після переїзду до Харкова у 1912 р. Ф.І. Шміт продовжував активно займатися дослідженням візантійського мистецтва. Однак візантійська тема поступово перестала бути головною в науковій творчості вченого. Дослідник почав жваво цікавитися питаннями давньоруського мистецтва, зокрема зайнявся вивченням собору Св. Софії у Києві.

Ф.І. Шміт неодноразово відвідував Київ, працював в архівах і бібліотеках. Весною 1918 р. мистецтвознавець розпочав роботи по реставрації і науковому дослідженню Софійського собору. Очоливши музейну секцію створеного на початку 1919 р. Всеукраїнського комітету охорони пам'яток історії та старовини, Ф.І. Шміт домогся включення дослідження Софійського собору в спеціальний план роботи Комітету. Після переїзду до Києва у 1921 р. історик мистецтва продовжив займатися вивченням Київського Софійського собору. Він очолив «Софійську комісію», яка була створена при Всеукраїнській Академії наук, мета якої полягала в тому, щоб «науково обслідувати київський собор Св. Софії XI ст. з погляду мистецького, археологічного, історичного» [1, С. 22]. Слід

підкреслити, що своєю головною справою в Києві Ф.І. Шміт вважав дослідження Софійського собору.

У міру вивчення собору Св. Софії в Києві Ф.І. Шміт публікує такі роботи, як «Киевский Софийский собор» [2], «Искусство Древней Руси-Украины» [3] та ін.

Крім зазначених робіт вчений друкує і невеликі статті, присвячені вивченню собору. Зокрема, в жовтні 1919 р. в одній із харківських газет вченим була опублікована невелика стаття під назвою «Св. София» [4]. Необхідно відзначити, що ця стаття була надрукована в денікінської газеті і зі зрозумілих причин на довгий час була забута дослідниками.

Підкреслюючи значимість Софійського собору для вітчизняної історії та культури, Федір Іванович писав, що це «...единственный, сравнительно хорошо сохранившийся памятник времен Ярослава Мудрого. Один из тех немногих существующих документов, коими можно наглядно доказать, что русский народ – старая культурная нация, грандиозная веха на пройденном Россией историческом пути» [4].

Безсумнівно, становлять великий інтерес факти періоду Громадянської війни, про які вчений пише в своїй статті і які були мало відображені в іншій літературі. «Во время последнего налета большевиков на Киев, город был обстрелян артиллерийским огнем. В одну Св. Софию попало пять снарядов. Один из них – зажигательный – попал в библиотеку собора: он пробил кровлю купола, влетел внутрь библиотеки, упал на пол и, не взорвавшись, разлил кругом зажигательную жидкость, которая, по какой-то случайности, не воспламенилась. Другой снаряд пробил на хорах кровлю и свод и чрезвычайно серьезно повредил одну из подпружных арок, которая грозит обвалом. Остальные три снаряда причинили «легкие ранения». Значит: опять обошлось благополучно. Самые важные и жизненные части храма остались целы. Мозаики сыплются, но не разрушены. Авось! Авось и дальше обойдется!...» [4], – з гіркотою відзначав Ф. І. Шміт.

Історик мистецтва наполягає на тому, що якщо «...Св. Софія рухнет – она погибнет вовсе». Він пише про необхідність скрупульозно вивчити, замалювати і сфотографувати Св. Софію. Як приклад вчений наводить Реймський собор у Німеччині, який детально вивчений і сфотографований дослідниками «...и, как исторический документ, будет существовать, пока... будет существовать библиотеки и грамотные люди» [4].

«Св. София вовсе не изучена, вовсе не зарисована, вовсе не сфотографирована. Это невероятно, но это так, именно так, как я говорю. Нет ни одного надежного плана Св. Софии, нет ни одного точного чертежа разреза, нет ни одной научно удовлетворительной фотографии с знаменитых мозаик, и есть очень многое, что вообще никогда не фотографировалось...» [4], – констатує вчений.

Наприкінці статті мистецтвознавець з жалем задає питання: «Европейцы почитают свое прошлое и сохраняют связь с предками... Мы же глубоко равнодушны к нашему прошлому, мы отреклись от наших предков. Если наша Св. София рухнет, кто станет по ней плакать?» [4].

Підводячи підсумок сказаному, відзначимо, що видатний вчений свого часу Ф.І. Шміт залишив помітний слід у вивченні історії давньоруського мистецтва. Його наукова спадщина включає більше ста опублікованих робіт, в числі яких є невеликі, але не менш важливі для науки газетні замітки. У цих статтях сучасний дослідник може знайти цікаві факти, які часто не висвітлюються у великих монографічних дослідженнях, але, безумовно, становлять чималий інтерес для історичної науки.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнська Академія Наук. Звідомлення за 1921 рік. – Берлін : Вид. української молоді, 1923. – 76 с.
2. Шмит Ф.И. Киевский Софийский собор / Ф. И. Шмит. – Москва : Тип. Рус. т-ва, 1914. – 24 с.
3. Шмит Ф.И. Искусство древней Руси-Украины. – Харьков : Союз, 1919. – 111 с.
4. Шмит Ф. Св. София // Новая Россия. – 1919. – № 130 – С. 264–298.

ЗМІСТ

ХАРАКТЕРИСТИКА УЧЕНИЧЕСКОГО СОСТАВА ХАРЬКОВСКОЙ ДУХОВНОЙ СЕМИНАРИИ В XIX ВЕКЕ <i>Юрий Сивопляс</i>	121
«ИСТОРИЯ РУССКОЙ ЦЕРКВИ» МИТРОПОЛИТА МАКАРИЯ (БУЛГАКОВА) КАК ЭТАП СТАНОВЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЦЕРКОВНО-ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКИ <i>Павел Страхов</i>	127
МИКОЛАЇВСЬКИЙ ХРАМ СЕЛИЩА БУДИ ХАРКІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ. До 115-річчя освячення храму <i>Дарина Толочко, Тетяна Безрукова</i>	129
ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ Ф.І. ШМИТОМ СОБОРУ СВ. СОФІЇ У КИСВІ <i>Ростислав Філіппенко, Марина Боброва</i>	133
УЧАСТИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ КИЕВСКОЙ ДУХОВНОЙ АКАДЕМИИ В НАУЧНОЙ И ЭКСПОЗИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ XII-ГО ВСЕРОССИЙСКОГО АРХЕОЛОГИЧЕСКОГО СЪЕЗДА (г. ХАРЬКОВ, 1902 г.) <i>Игорь Хроненко</i>	136
ХАРЬКОВСКИЙ ПЕРИОД ЖИЗНИ СВЯТИТЕЛЯ ИОАННА ШАНХАЙСКОГО И САН-ФРАНЦИССКОГО (МАКСИМОВИЧА) <i>Павел Черномаз</i>	143
ВОЕННОЕ ДУХОВЕНСТВО РОССИЙСКОЙ АРМИИ И ФЛОТА МЕЖДУ РЕВОЛЮЦИЯМИ 1917-ГО ГОДА <i>Николай Юрченко</i>	146
СТАТИСТИКА ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ ХАРКІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НА СТОРІНКАХ «ХАРЬКОВСКОГО КАЛЕНДАРЯ» (1869–1917 рр.). До 150-річчя видання. <i>Олексій Янкул</i>	149

СЕКЦІЯ 4. БОГОСЛОВСЬКО-ФІЛОСОФСЬКА (ПОГЛЯД КРИЗЬ ВІКИ)

ХРИСТИАНСКАЯ КУЛЬТУРА ПЕРЕВОДА <i>Надежда Бевз</i>	152
---	-----